

"Nej, det här gäller inte zigenare"

Identiteter och sociala relationer i tidningstexter om romer

Av Fredrik Sandblad, doktorand i nordiska språk

[Länk till presentation av Fredrik Sandblad](#)

Inledning

Statens invandrarverk och Nordiska zigenarrådet presenterade 1996 en rapport som beskriver romernas situation i Sverige (*Romer i Sverige: situationsbeskrivning* 1996). Där framgår det att romerna är utsatta i samhället. Många saknar arbete, misslyckas i skolan och har svårt att få bostad. 1997 gav en arbetsgrupp tillsatt av Inrikesdepartementet förslag till förbättringar av romernas situation (*Romer i Sverige - tillsammans i förändring* 1997). Arbetsgruppen påpekar att det ofta ges en bild av romer som svaga offer i stället för aktiva aktörer i mötet med myndigheter. Kunskaperna om romerna behöver ökas och här spelar medierna en stor roll. Ett utmärkande drag för vår tids offentliga kommunikation är just massmediernas inflytande (jfr Holmberg & Svensson 1995, Svensson 1995, Andersson 1999). Lars Hultén diskuterar journalistiken som verklighetsskildrare och konstaterar att mediernas världsbild präglar människors uppfattning av tillvaron: "Journalistiken är med om att skapa sammanhang, som i sin tur leder till nya budskap och nya sammanhang och är på så vis med om att skapa våra föreställningar, våra verkligheter" (Hultén 1993:9).

Bakgrunden ovan visar att det är angeläget att undersöka romer och konstruktion av identiteter i massmedietexter. I denna studie behandlar jag tidningstexter från 2001 om två kränkningar av romer. Fastighetsbolaget Vasakronan nekade hyresrätt till romernas församling i Filadelfiakyrkan i Stockholm, och *Illustrerad Vetenskap* (nr 13/2001) publicerade en artikel om romernas kultur, vars innehåll utlöste reaktioner. Texterna i materialet kan betraktas som språkliga och sociala kamper i offentligheten. Olika aktörer - romer, offentliga institutioner, företrädare för *Illustrerad Vetenskap* och Vasakronan och journalister - har olika sociala positioner, och texterna utgör språkliga förhandlingar om dessa positioner. Mitt syfte är att undersöka hur aktörerna framträder i texterna, d.v.s. vilka identiteter och sociala relationer som konstrueras genom språket, och diskutera tolkningar av dessa konstruktioner.

Textteoretiska perspektiv

Undersökningen bygger på *kritisk diskursanalys* (se Winther Jørgensen & Phillips 1999). Norman Fairclough (1992, 1995) urskiljer tre nivåer i sin textsyn: *text*, *diskursiv praktik* och *sociokulturell praktik*. Textnivån, vilken utgör centrum i modellen, innefattas av den diskursiva praktiken, som innebär produktion, konsumtion och distribution av text. Den diskursiva praktiken omsluts i sin tur av den sociokulturella praktiken, vilken inbegriper allt från kommunikationens närmaste omgivning till hela vår omvärld. Fairclough betraktar förhållandet mellan diskurs och social struktur som en ömsesidig påverkan. Jan Svensson, Olle Josephson och Staffan Selander (1996) skriver mot bakgrund av Fairclough att diskursen "formar och formas av samhället", "bidrar till formandet (och förändringen) av kunskaper och kunskapsobjekt, sociala relationer och social identitet", "formas av maktrelationer och bemängs med ideologi", och att formandet av "diskursen är ett led i den samhälleliga maktkampen" (Svensson m.fl. 1996:32).

Julia Kristeva använder begreppet *intertextualitet* för att sammanfatta Michel Bakhtins perspektiv på språk (Ledin 1997a, 1997b). En grundtanke är att texter är dialogiska och står i relation till andra texter. Fairclough (1992, 1995) urskiljer och systematiserar olika typer av intertextuella relationer. Dessa kan reduceras till två huvudvarianter, vilka jag i linje med Ledin (1997a, 1997b) kallar *textsamspel* och *normsamspel*. Textsamspel handlar om samspel mellan faktiskt existerande texter. En text kan bäddas in i en annan text och markeras grafiskt eller språkligt. Det rör sig om olika typer av anföringar, citat och referat (jfr Rahm 1997). Normsamspel handlar om hur olika konventioner för språkbruk samverkar i texter. Jag utgår från att texter är produkter av diskurselement och tar fasta på två sådana, nämligen *stil* och *textstruktur* (jfr Ledin 1995, Fairclough 1992). Stil ger jag i linje med Lars Melin och Sven Lange en vid definition: stilen är textens "hur-det-sägs dimension" (Melin & Lange 2000:7). Jag förknippar dessutom, under inspiration av Ledin, stil med "gruppidentitet som tenderar att vara genomgående i flera genrer" (1995:117). Textstruktur ser jag som textens organisation på högre nivå i textsekvenser (Frandsen 1998, Ledin 2000).

Analysmodell

Textsamspelet spelar en väsentlig roll i analysen. Ledin (1995) analyserar nyhetstext och använder begreppet *ram* för att beskriva hur en skribent ger ordet till en aktör. Jag räknar med att en text strukturellt byggs upp av *inre text* och *yttre text*. Den inre texten är inramad, t.ex. ett citat, medan den yttre texten inte är det. Begreppet *röst* syftar på textens olika stämmor och avser både yttre och inre texter. Den yttre och inre texten separeras av *inramare*, t.ex. pratminus, citattecken och *enligt*-fraser.

Analysen av normsamspelet uppmärksammar diskurselementen stil och textstruktur. Stilanalysen fokuserar på dimensionerna muntlig-skriftlig och informell-formell. Muntlig och informell stil förknippas prototypiskt med vardagsmänniskans erfarenheter, skriftlig och formell stil med institutionella värden. Undersökningen av textstrukturer utgår från Ledins (2000) tillämpning av och Frandsens (1998) kommentarer till Adams (1992) texttypologi. Texter byggs strukturellt upp av fyra typer av sekvenser, nämligen *narrativa* (berättande), *deskriptiva* (beskrivande), *explikativa* (utredande) och *argumentativa* (argumenterande). I uppställningarna nedan beskrivs den explikativa, narrativa och argumentativa sekvensens struktur (jfr Ledin 2000).

Explikativ sekvens

1. Introduktion (presenterar problemområdet)
2. Problem (ställer frågor om varför och hur)
3. Förklaring (besvarar frågorna)
4. Kommentar (rundar av förklaringen)

Narrativ sekvens

1. Introduktion eller sammanfattning (redogör för huvudhändelsen)
2. Utgångssituation (presenterar situationen)
3. Komplikation (introducerar hinder, händelseförlopp)
4. Händelsekedja (utvecklar förloppet)
5. Upplösning (avslutande händelser)
6. Avslutande evaluering/sensmoral

Argumentativ sekvens

1. Tidigare tes (tar avstamp i)
2. Argument (för in)
3. Konklusion (leder till)

Utöver dessa sekvenser uppmärksammar jag fråga-svar-sekvensen (jfr Ledin 2000), vilken kan sägas vara underordnad de övriga och typisk för dialoger. Argumentativa och explikativa sekvenser skapar i många fall associationer till institutionella värden, medan narrativa sekvenser i många fall skapar associationer till individuella erfarenheter. Fråga-svar-sekvenser kan skapa associationer till vardaglig konversation. I texter kan sekvenser

av samma eller olika typer vävas in i varandra och förekomma i ofullständiga former. Textstrukturen kan således bli komplex. Min analys koncentreras av praktiska skäl på tydliga sekvenser.

Jag analyserar de mänskliga *referenter*, som är centrala i texterna. Genom att omtala aktörer på olika sätt kan man placera dem i olika roller (jfr Ledin 1997a). Jag undersöker också personliga pronomens referens.

Textens *mentala processer* ger läsaren tillträde till det semantiska subjektets tankevärld och kan fungera på olika sätt (jfr Fowler 1991). Verb som *älska* kan framställa det semantiska subjektet som känslomänniska och verb som *bedöma* som expert. Jag kallar det semantiska subjektet i mentala processer för *upplevare*. *Verbala processer* kan ha liknande funktioner. Det semantiska subjektet i verbala processer kallas *sägare*.

Material och metod

Materialet är hämtat från fyra rikstäckande dagstidningar, nämligen Aftonbladet, Dagens Nyheter, Expressen och Svenska Dagbladet. Jag har excerperat alla texter, totalt 23, i dessa tidningar som behandlar Vasakronans agerande och Illustrerad Vetenskaps text om romernas kultur; 8 av dessa handlar om Vasakronan, 15 om Illustrerad Vetenskap. Tabellen i bilagan presenterar en grov genreindelning av materialet. 7 av texterna är föremål för textnära analys. Analysen bygger på kvalitativa närläsningar med utgångspunkt i den modell som presenteras ovan. Jag lyfter fram och diskuterar textpartier som är särskilt utmärkande. I min magisteruppsats (Sandblad 2002) finns fler och fördjupade närläsningar. Där finns också en kompletterande kvantitativ stilanalys.

Textanalys

I de texter som nedan är föremål för textnära analys kommer en mängd aktörer till tals. Jag för dem till fyra grupper: institutionella aktörer, individuella aktörer, företrädare för Illustrerad Vetenskap och Vasakronan och journalister. De institutionella aktörerna är pressombudsmannen (PO) Olle Stenholm, justitiekanslern (JK) Göran Lambertz och Anders Kandelin, informationschef för diskrimineringsombudsmannen (DO). PO är en ombudsmannainstitution knuten till tidningsbranschen och behandlar avvikelser från god publicistisk sed, JK är regeringens högste ombudsman och vakar över tryckfriheten, och DO är en myndighet som tar initiativ till åtgärder mot etnisk diskriminering. Till de individuella aktörerna räknar jag Sten-Gunnar Hedin, Hasse Columbus, Elena Tan Tan, Maya Sanchez, Gustav Dimitri Friberg, Rosa Taikon och Hans Caldaras. Dessa är romer eller individer med nära anknytning till romer. Företrädare för Vasakronan är Bengt Möller och för Illustrerad Vetenskap Lars Engström och Jens E Matthiesen.

"Nej, det här gäller inte zigenare"

Texten är en nyhetsartikel som publicerades den 10 februari i Aftonbladet. Den är tillsammans med nyhetstexter i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet den första texten i materialet som handlar om Vasakronans agerande. Artikeln domineras av intervjuer med Sten-Gunnar Hedin, föreståndare för Filadelfiaförsamlingens kyrkor i Stockholm, och Bengt Möller, informationsdirektör på Vasakronan. Redan i textens rubrik och ingress framträder muntliga och informella stildrag i journalistens röst.

[1] Nej, det här gäller inte zigenare

[2] "Stora på kontor. [3] Större på människor. [4] Välkommen till en bättre värld." [5] Det är budskapet i fastighetsbolaget Vasakronans tv-reklam. - [6] Det stämmer inte med verkligheten, säger Hasse Columbus i romernas Filadelfiaförsamling som fick nobben av Vasakronan - för att medlemmarna är zigenare.

Rubrikens interjektionsmakrosyntagm ("Nej") ger ett muntligt intryck, och substantivet

"nobben" i mening 6 är vardagligt. Det händelseförlopp som har föranlett artikeln rekapituleras i en narrativ sekvens med muntliga inslag. I avsnittet nedan växelverkar journalistens och Sten-Gunnar Hedins röst.

[7] För två år sedan hade Filadelfiaförsamlingen i princip klart med en ny lokal. [8] Platsen ansågs vara perfekt. [9] En byggnad vid ett industriområde i Solna med utmärkta parkeringsmöjligheter för de 200 medlemmarna. [10] Vasakronans säljerska var också per telefon överens med Sten-Gunnar Hedin, föreståndare för Filadelfiaförsamlingens 17 kyrkor i Stockholm [...]

[12] Men i slutet av samtalet nämnde Hedin att intressenterna var romer som sen skulle inreda byggnaden till en gudstjänstlokal. [13] Då tog det hela en tvär vändning.

[14] Sten-Gunnar Hedin:

[15] - Njet, sa hon. [16] Då är det helt omöjligt. [17] Zigenare vill man inte ha i det här området.

[18] Man vet väl hur dom är.

[19] Sten-Gunnar Hedin har under årens lopp blivit van att få nej när han förhandlat för romernas räkning.

[20] - De flesta anger godtagbara skäl och är inte öppet rasistiska. [21] Men här kände jag att det handlade om en människa som verkligen menade det hon sa. [22] Det blev ett väldigt upprört samtal. [23] Trots det beslöt jag att inte gå vidare med det hela.

Mening 7-10 är den narrativa sekvensens utgångssituation, där tiden ("två år sedan"), huvudaktörerna ("Filadelfiaförsamlingen", "Vasakronans säljerska", "Sten-Gunnar Hedin") och situationen ("i princip klart med en ny lokal") introduceras. Sekvensens komplikation sträcker sig från mening 12 till 18. Adverbialen "i slutet av samtalet" skapar konkretion, och stilen är muntlig och informell i bruket av talspråklig stavning ("sen") och vardagligt lexikon ("det hela"). I Hedins första direkta anföring imiteras Vasakronans säljerskas röst, vilket åstadkommer en dubbel inramning och förstärker talillusionen. Interjektionsmakrosyntagmen "Njet", adverbet "väl" och pronomenet "dom" är vardagliga. I sekvensens upplösning, mening 23, är avslutningens "med det hela" informellt. Hedins muntliga röst hörs också i anföringen nedan.

[39] Sten-Gunnar Hedin gläder sig:

[40] - Det vore bra om en sån här ond historia fick ett gott slut.

Den talspråkliga stavningen av pronomenet "sån här" efterliknar autentiskt tal. I den mentala processen "gläder" är Hedin upplevare, och han framträder som en kännande människa. I fråga-svar-sekvensen nedan intervjuas Vasakronans informationsdirektör Bengt Möller av journalisten.

[25] Bengt Möller, informationsdirektör på Vasakronan, säger:

[26] - Vi beklagar det inträffade och ber om ursäkt. [27] Vi jobbar mycket med etik och det här står inte alls för våra värderingar.

[28] Har säljerskan blivit omplacerad?

[29] - Ja, och vi har satt igång en intern utredning. [30] Själv har hon inget minne av samtalet.

[31] Vasakronan har satsat 14 miljoner på den uppmärksammade tv-reklamen om den tjocke skivbolagsdirektören som drömmer om ett inredningslyft med Vasakronan som värd.

[32] Det rimmar väl rätt illa med budskapet om [33] "Stora på kontor. [34] Större på människor"?

[35] - Helt rätt. [36] Det är därför vi beklagar det så djupt.

[37] Om Filadelfiaförsamlingen hör av sig på nytt, då?

[38] - Vi har redan tagit kontakt med dem och ska göra allt vi kan för att tillgodose deras behov.

Dialogen skapar associationer till autentisk konversation. Bengt Möller svarar med interjektionsmakrosyntagm ("Ja") och meningsfragment ("Helt rätt"), och journalistens röst präglas av en muntlig stil. I mening 32 ger den metaforiska konstruktionen "rimmar [...] illa" och adverbena "väl" och "rätt" ett informellt intryck. Mening 37 är ett muntligt meningsfragment, och det påhängda satsdelsdubblende "då" gör yttrandet informationssökande. Möller är trängd, och han hanterar situationen genom att betona företagets homogenitet, vilket markeras i pronomenbruket. Vasakronan agerar kollektivt ("Vi jobbar", "vi har satt igång", "Vi har [...] tagit kontakt", "ska göra allt vi kan"), ber om ursäkt kollektivt ("Vi beklagar [...] och ber om ursäkt", "vi beklagar det så djupt") och har gemensam värdegrund ("våra värderingar"). Företaget kännetecknas av moralisk

medvetenhet, inre kontroll och botgöring: Möller betonar "etik", "intern utredning" och viljan att "tillgodose deras [romernas] behov". Möllers personlighet är heterogen, d.v.s. sammansatt av flera sidor. Anföringarna präglas å ena sidan av muntliga drag, som individualiserar och intimiserar. Å andra sidan framträder Möller också i en institutionell roll, där kollektivet och god affärsetik gäller.

Romerna skildras på nära håll i en bild med bildtext. Bilden föreställer fyra bistra män utanför en byggnad. I bildtexten, vilken citeras nedan, framstår Hasse Columbus, en av männen på bilden, som emotiv, och hans röst präglas av informell stil.

[49] Carlos Tan, Hasse Columbus, Daniel Kwiek och Mario Kwiek utanför den lokal i Solna som Vasakronan vägrade låta dem använda. [50] I mer än två års tid har de försökt hitta en ny församlingslokal. [51] "Men jag har själv fått nej minst sju-åtta gånger", suckar Hasse Columbus.

Columbus är sägare i en verbal process ("suckar"), som uttrycker känsla av hopplöshet, och anförelsen approximativa mängdangivelse ("minst sju-åtta") är informell.

Utmärkande är att journalistens röst bitvis präglas av muntlig stil, att Möllers personlighet är sammansatt genom att å ena sidan präglas av individualisering och muntlig röst och å andra sidan av institutionalisering och gemenskap med företaget, och att Hasse Columbus och Sten-Gunnar Hedin framträder som vardagliga känslomänniskor med muntliga, informella röster.

""Vi syns och hörs för mycket""

Texten är en intervju som publicerades den 11 mars i Dagens Nyheter. Det har gått över två månader sedan de inledande texterna publicerades, och att Vasakronan har nekat romerna hyresrätt är inte längre någon nyhet. I texten intervjuas en medlem av romernas församling i Filadelfiakyrkan i Stockholm, Elena Tan Tan. Även hennes väninna, Maya Sanchez, gestaltas. Mellan reportern och Elena Tan Tan upprättas en kamratlig relation. De träffas i Elena Tan Tans hem, som beskrivs i följande textparti.

[31] VI SITTER i Elena Tan Tans lägenhet i Rinkeby, en dröm i gräddvitt och guld med stora porslinsdjur och lampor med dinglande glasstavar. [32] Kvällen innan har hon sett ett program på femman där hemmet var inrett i just de färger hon älskar, ljus beige, snövita statyer, marmorfyllda piedestaler. [33] Själv är hon klädd i samma färgskala, tunna chiffongartade tyger i äggskalsfärg och tjocka guldringar i öronen. [34] En Singoalla år 2001. [35] Hon har funderat mycket över varför så många dörrar är stängda för zigenare. [36] Ja, hon säger zigenare, inte det officiellt etablerade romer.

Pronomenet "VI", som syftar på Elena Tan Tan och reportern, signalerar gemenskap, och konkretiserande, målade adverbial skapar närvarokänsla. Appositionen i mening 31 innehåller målade nominalfraser ("dröm i gräddvitt och guld", "stora porslinsdjur", "dinglande glasstavar"). Tidsadverbialen "Kvällen innan" bidrar till närvarokänsla, och vi får till och med veta på vilken kanal ("program på femman") Elena Tan Tan tittade. TV-programmets färger och föremål beskrivs målade ("ljus beige", "snövita statyer", "marmorfyllda piedestaler"). Även Elena Tan Tan beskrivs i en målade stil. I mening 33 bestäms "tyger" av adjektivattribut ("tunna chiffongartade") och prepositionsattribut ("i äggskalsfärg"). Interjektionsmakrosyntagmen ("Ja") i mening 36 ger ett muntligt intryck. Elena Tan Tan är upplevare i mentala processer ("sett", "älskar", "har funderat") och framträder som en kännande och grubblande människa. I följande avsnitt förstärks närvarokänslan av förändringar i intervjusituationen. Ytterligare en person dyker upp i rummet.

[51] Nu kommer Maya Sanchez, som bor i grannporten. [52] Maya är också med i församlingen och hon är Elenas bästa vän. [53] Bimbo, Elena Tan Tans lilla gräddvita papillon, skäller som om han var vakthund och tystas med varm, nybakad kaka.

Nominalfraserna är utbyggda med målande attribut. Huvudordet "kaka" preciseras med adjektivattribut ("varm, nybakad") och "Bimbo" med en apposition som innehåller sinnliga adjektivattribut ("lilla gräddvita"). Att journalisten använder förnamn ("Maya", "Elenas") i referenserna till aktörerna bidrar till den kamratliga tonen.

Texten byggs upp av fråga-svar-sekvenser, där reportern intervjuar Elena Tan Tan. Svaren är i regel korta narrativa sekvenser, i vilka Elena Tan Tan gestaltar händelser i sitt liv. I avsnittet nedan finns två fråga-svar-sekvenser.

[68] Du säger att alla ser på er att ni är zigenare. [69] Vad är det som syns? [70] Du har ju inte stora, vida kjolar och chiffongsjal i håret?

[71] - Även om en apa klär sig i silke syns det att hon är en apa. [72] När min dotter och jag är i stan kan folk säga till oss: [73] "Du är zigenare va?" [74] Så är det med oss. [75] Även om jag har en vanlig kjol, en vanlig kappa och bara en liten, liten sjal, så syns det att jag är zigenare.

[76] Hur var det förr, när du växte upp?

[77] - Å, min mamma hade kjolar som rymde 20-30 meter tyg i grönt och rött och guld. [78] Det var chiffong och volanger och sjalar som var flera meter. [79] Vi bodde på Odenplan, det var 70-tal och jag minns inte att någon rynkade på näsan åt oss. [80] Folk kunde säga till mamma: [81] "Vilka vackra kläder du har!"

Det första svaret utgörs av en narrativ sekvens. Tidsbisatsen i mening 72 är narrationens utgångssituation, där huvudpersonerna ("min dotter", "jag") och rummet ("i stan") introduceras. Huvudsatsen i mening 72 utgör tillsammans med mening 73 en komplikation, och mening 74 och 75 är en avslutande evaluering. Sekvensen inleds i mening 71 av en sensmoral, vilken är en metaforisk parallell till den avslutande evalueringen. Det andra svarets interjektionsmakrosyntagm ("Å"), approximativa måttattribut ("20-30 meter"), polysyndetiska hopningar ("grönt och rött och guld", "chiffong och volanger och sjalar") och satsradning ("Vi bodde på Odenplan, det var 70-tal") ger ett informellt, muntligt intryck. Talillusionen förstärks av att Elena Tan Tan bäddar in andras anföringar i sina egna och på så sätt aktualiserar ytterligare en nivå av inre text. Även denna nivå är muntligt präglad genom påhängt frågeord ("va") och utropssats ("Vilka vackra kläder du har!"). Elena Tan Tan är upplevare i den mentala processen "minns" och framträder som en reflekterande människa. Även väninnan Maya Sanchez framstår som en känslomänniska. Hennes röst hörs i de inre texterna nedan.

[94] - Oj, oj, oj, säger Maya Sanchez [...]

[100] - Och vilka fina ord det fanns för Jesus. [101] Glädjen och kärleken gick rakt in i hjärtat, säger Maya Sanchez.

Den första anföringen består av tre interjektionsmakrosyntagmer och är muntlig och expressiv. I den andra berättar Maya Sanchez om sin upplevelse av att frälsas. Mening 100 utgörs av ett muntligt och expressivt meningsfragment i form av en utropssats, och i mening 101 berättar Sanchez metaforiskt och känslösamt om hur hon påverkades mentalt ("in i hjärtat") av "Glädjen" och "kärleken".

Journalistens röst utmärks av en muntlig och målande stil. Fråga-svar-sekvenserna skapar associationer till vardaglig konversation. Elena Tan Tans röst präglas av en muntlig stil och narrativ textstruktur. Elena Tan Tan och väninnan Maya Sanchez framträder som vardagliga känslomänniskor.

"Artikel kan vara hets mot folkgrupp"

Texten är en nyhetsartikel som publicerades den 22 september i Expressen. Den är den andra texten i materialet som behandlar Illustrerad Vetenskaps artikel om romernas kultur. Avsnittet nedan utgör textens inledning.

[2] Zigenare lever i snusk och ser det som en sport att lura till sig pengar från "de vita" genom att låtsas tiggas, efter att ha fått ut pengar från socialen skrattar zigenarna högt.

[3] Den bilden av romerna sprider nordens största vetenskapliga tidning Illustrerad Vetenskap.

[4] Det är i nästa nummer av Illustrerad Vetenskap som artikeln om romerna publiceras över sex

sidor, skriver Svenska Dagbladet i dag.

[5] Trots att formuleringarna mer för tankarna till någon främlingsfientlig avsändare än en tidning som bara i Sverige har 143 000 prenumeranter.

Mening 2 är ett referat av Illustrerad Vetenskaps artikel, men man kan ana att avsnittet bygger på en text i Svenska Dagbladet, vilket inramaren ("skriver Svenska Dagbladet idag") i mening 4 pekar på. Journalisten uttrycker solidaritet med romerna. I mening 3 och 5 försöker skribenten skapa konsensus med läsaren om att Illustrerad Vetenskaps artikel har ett ovederhäftigt innehåll. Mening 5 är en grafiskt isolerad koncessiv bisats, som ger ett muntligt intryck. Texten innehåller en tydlig värdering också i avsnittet nedan.

[12] Som att det inte är nog med att anklagas för att vara tjuv: [13] I artikeln fastslås också att alla zigenargrupper lever "i snusk".

Värderingen syns i mening 12, vilken utgörs av ett meningsfragment, som ger ett muntligt intryck. Kritiken förstärks i mening 13 av det kopulativa adverbet ("också"), och citationstecknen förmedlar ett slags distans till det informella "i snusk". I mening 8 i följande avsnitt är Olle Stenholm (PO) upplevare i en mental process ("är förvånad"), och han framstår som en känslomänniska.

[8] Pressombudsmannen Olle Stenholm är förvånad.

[9] - Fruktansvärt fördomsfullt, omdömeslöst och ohederligt. [10] Det luktar förgången tid om den här texten och det är förbluffande att en seriös tidning tar in sånt här, säger han till Svenska Dagbladet.

[11] - Den här typen av texter hör hemma i högerextrema sammanhang och passagen är sådant man skrev om svarta för ett par generationer sedan [...]

[14] - Det här kan vara frågan om hets mot folkgrupp, kommenterar Olle Stenholm.

Stenholms röst hörs i tre anföringar. Den första anföringen inleds med ett meningsfragment, och stilen är muntlig och expressiv. Tre hopade värderande adjektiv ("fördomsfullt", "omdömeslöst", "ohederligt"), modifieras och förstärks av ett värderande adverb ("fruktansvärt"). Verbet "luktar" i mening 10 används metaforiskt och fungerar liksom participet "förbluffande" värderande. Den talspråkliga stavningen i pronomenet "sånt här" förstärker muntligheten. De följande anföringarna skiljer sig från den första. Här saknas den talspråkliga stavningen i "sådant", och Stenholm närmar sig juridiskt fackspråk i "hets mot folkgrupp". Den verbala processen "kommenterar" är dessutom mer formell än den mentala "är förvånad". Garderande modala verb ("kan vara frågan om") är typiska för utredande och formella texter, men anföringarna ger inte utrymme för explikativa textsekvenser.

Illustrerad Vetenskaps chefredaktör hörs i en kort inre text i avsnittet nedan. Matthiesen förklarar artikelns syfte och betonar den goda viljan.

[15] Illustrerad Vetenskaps chefredaktör Jens E Matthiesen säger till Svenska Dagbladet att artikelns uppgift var "att beskriva och visa förståelse för en fascinerande kultur".

Texten kännetecknas av värderingar och muntliga inslag i journalistens röst. PO framträder som en kännande människa. Mest iögonfallande är hans muntliga och expressiva första anföring. Men han framträder också som expert, och hans personlighet är på så vis heterogen. Romernas position är tillbakaträngd. De kommer inte till tals och individualiseras aldrig.

"Romer polisanmäler Bonniers"

Texten, som är en nyhetsartikel, publicerades den 23 september i Svenska Dagbladet. Artikeln bygger på intervjuer. Romerna representeras av Gustav Dimitri Friberg, som tillsammans med Anders Kandelin, informationschef för diskrimineringsombudsmannen (DO) dominerar den inre texten. Friberg presenteras i avsnittet nedan efter ett referat av och ett citat ur Illustrerad Vetenskaps text.

- [8] Gustav Dimitri Friberg låter upprörd på rösten efter att ha tagit del av innehållet.
[9] Han är rom, beskriver sig själv som svensk zigenare, och sekreterare i Zigeniska kulturhistoriska föreningen. [10] Han bor i lägenhet och i hans trappuppgång finns ett sopnedkast.
[11] - Och där slänger jag mina sopor, som alla andra. [12] Ingen annanstans.

Textpartiet kan betraktas som en utgångssituation i en elliptisk narrativ sekvens. I mening 8 och 9 presenteras huvudpersonen ("Gustav Dimitri Friberg") och dennes egenskaper ("rom", "svensk zigenare", "sekreterare i Zigeniska kulturhistoriska föreningen") och i mening 10 rummet ("lägenhet", "trappuppgång", "sopnedkast"). Friberg "låter upprörd på rösten", vilket gör honom till en kännande människa, och stilen i anföringen är muntlig. Mening 11 inleds med en kopulativ konjunktion ("Och"), och mening 12 är syntaktiskt ofullständig. Även i textpartiet nedan omfattar Fribergs röst vissa muntliga inslag, vilka skapar associationer till vardagliga erfarenheter, men den sociala analysen gör honom också till en utredande expert. Fribergs personlighet är på så vis heterogen.

- [21] Han tycker att tidskriften borde ha kollat med experter - någon av de många romerföreningar som finns i landet - om sakinnehållet i texten. [22] Den zigeniska kulturens strikta renlighetsregler gör smutsighet till något främmande hos zigenare, säger han. [23] Att det finns romer som ändå lever i misär, exempelvis i Rumänien, finns det sociala förklaringar till. [24] Fattigdom är en. [25] Utanförskap en annan.
[26] - Men som det står i artikeln får man för sig att det skulle vara något som finns med oss i blodet.
[27] Någon motsvarighet till beskrivningen i artikeln finns inte i Sverige, poängterar Gustav Dimitri Friberg.

Textsamspelet är komplext. Det förekommer fyra inramare ("Han tycker att", "säger han", "poängterar Gustav Dimitri Friberg" och ett talstreck), men också mening 23-25 kan analyseras som inre text, trots att inramare saknas. Att journalisten inte upprättar en skarp gräns mellan sin egen och Fribergs röst kan tolkas som att denna visar solidaritet med Fribergs synpunkter. Mening 24 och 25 är syntaktiskt ofullständiga och präglar avsnittet muntligt. Textpartiet är explikativt. Problemet är inte explicit uttryckt, men kan läsas ur mening 22 och bisatserna i mening 23 (varför lever vissa romer i misär trots strikta renlighetsregler?). Huvudsatsen i mening 23 utgör tillsammans med mening 24 och 25 sekvensens förklaring (på grund av sociala förhållanden, fattigdom och utanförskap). I följande explikativa avsnitt skapar den verbala processen "anser", liksom i viss mån "poängterar" i mening 27 ovan, associationer till bedömning och expertkunskaper.

- [19] Att det är just en väl ansedd tidskrift, som ger sig ut för att skriva vetenskapligt, som publicerat artikeln gör innehållet extra allvarligt, anser Gustav Dimitri Friberg.

Textens avslutning domineras av Anders Kandelins, som i följande avsnitt framträder med expertkunskaper.

- [35] Artikeln blir inte ett fall för ombudsmannen mot etnisk diskriminering, DO. [36] Att utsättas för diskriminering är att utsättas för en handling - som att bli nekad något eller få sämre service på grund av sitt ursprung. [37] Förolämpningar, kränkningar eller hets mot folkgrupp är i stället en fråga för polisen eller Justitiekanslern, säger DO:s informationschef Anders Kandelin.

Mening 37 innehåller en inramare i form av en omkategoriserad sats med sägeverb ("säger DO:s informationschef Anders Kandelin"), men till den inre texten kan också mening 36 räknas, trots att inramare saknas. Journalisten solidariserar sig med Kandelin genom att avstå från att tydliggöra gränsen mellan rösterna. Kandelin framträder som pedagogisk expert. I mening 35 antyder negationen ("inte") en röst som undrar om artikeln måhända blir ett fall för DO. Kandelin tillrättavisar sakligt och pedagogiskt. Avsnittet innehåller inslag av fackspråk ("diskriminering", "hets mot folkgrupp", "Justitiekanslern"), men är inte omständligt. I textens sista rader nedan befästs Kandelins karaktär.

- [38] - Men om man talar om eller generaliserar grupper i nedsättande termer så spår man på fördomar och det kan i sin tur leda till att människor diskrimineras.

Orsakssambanden är i pedagogisk anda tydliga. En konditional bisats och en

satsdelsdubbling ("om [...] så") markerar villkoret, och för meningens andra kausalsamband, vilket är verbalt uttryckt ("kan [...] leda till"), synliggörs även ordningsföljden ("i sin tur"). Även i detta avsnitt finns inslag av formell stil i verb ("generaliserar", "diskrimineras") och nominalfraser ("nedsättande termer"), utan att texten blir omständlig.

Även om journalisten inte bemödar sig om att tydliggöra gränsen mellan sin egen röst å ena sidan och Fribergs och Kandelins å den andra, och därigenom visar solidaritet med deras åsikter, är journalistens röst saklig. Friberg framträder dels som utredande expert och dels som känslomänniska, och hans personlighet är heterogen. Kandelin gestaltas som pedagogisk expert med en röst som innehåller formella och utredande inslag utan att bli omständlig.

"INLÄGG/'Ett fel har begåtts'"

Texten är en kort debatterande text som publicerades den 3 oktober på Dagens Nyheters ledarsida. Skribent är Lars Engström, ansvarig utgivare för Illustrerad Vetenskap, och syftet är att bemöta den kritik som riktas mot tidskriften i en ledare i Dagens Nyheter två dagar tidigare. Illustrerad Vetenskap anklagas för omdömeslöshet och för att sprida fördomar, och de sociala spelreglerna är satta under press. I följande avsnitt, textens inledning, märks tidskriftens pressade situation.

[3] På DN:S LEDARSIDA den 1 oktober behandlas under rubriken "En illustrerad skandal", en artikel i Illustrerad Vetenskap nummer 13. [4] Artikelnen handlar om Europas romer.

[5] Låt mig först och oförbehållsamt konstatera att jag som ansvarig utgivare för tidningen, liksom tidningens ägare, i sak delar DN:s uppfattning om innehållet i artikeln.

[6] Ett fel har begåtts. [7] Artikelnen borde inte ha förts in i tidningen. [8] Att det kunnat ske är att under semesterhetsen rutiner inte följts. [9] Jag fick inte tillfälle att se artikeln innan den gick i tryck. [10] Hade jag gjort det hade den inte tryckts.

[11] Som ansvarig utgivare har jag naturligtvis likväl ansvaret för innehållet i tidningen.

Avsnittet är explikatvt. Mening 3-7 utgör sekvensens introduktion, där problemområdet ("artikel i Illustrerad Vetenskap", "borde inte ha förts in i tidningen") presenteras. Problemet (hur kunde publiceringen ske?) och förklaringen (rutinerna följdes inte "under semesterhetsen") kan läsas ur mening 8. Engström utreder händelsen och bekänner sin skuld. I mening 11 markerar och förstärker han sitt ansvar i adverbena "likväl" och "naturligtvis". Avsnittet präglas av vissa formella stildrag, vilket syns framförallt på ord- och frasnivå i t.ex. passiva verb ("behandlas", "begåtts", "förts", "följts", "tryckts"), lätt tyngda nominalfraser ("DN:s uppfattning om innehållet i artikeln", "ansvaret för innehållet i tidningen"), och formella adverb ("oförbehållsamt") och konjunktioner ("liksom").

Det utredande och formella draget kombineras med ett personligt tonfall. Engström åberopar "semesterhetsen", framträder som explicit referent ("jag", "mig") och gör bruk av ödmjukt tilltal i imperativ ("Låt mig"), vilket intimiserar relationen till läsaren och påminner om vardagsmänniskans erfarenheter. Mening 5 är en metatext. Metatexter är vanliga i utredande framställningar och tenderar att markera auktoritet. Men i kombination med det ödmjuka tilltalet fungerar metatexten i mening 5 snarare som ett uttryck för respektfullt övervägande. Engström visar solidaritet med tidskriften genom att betona syntesen mellan det offentliga och privata ("jag som ansvarig utgivare", "Som ansvarig utgivare har jag"). Gemenskapen blir tydlig i den mentala processen "delar DN:s uppfattning", där "jag som ansvarig utgivare för tidningen, liksom tidningens ägare" utgör ett kollektivt semantiskt subjekt. Ägarna och Engström har gemensamma upplevelser. Kombinationen av utredande och formella konstruktioner å ena sidan och personliga å den andra syns i viss mån också i nästa textavsnitt.

[12] Jag vill därför understryka att artikeln med den utformning den gavs är oförenlig med tidskriftens idé, nämligen att sprida kunskap och vetande, att vara opartisk. [13] Jag, liksom förlaget och förlagets ägare, beklagar djupt att artikeln gick i tryck. [14] Jag kommer omedelbart att se till att våra rutiner för publicering stramas upp så att något liknande inte skall kunna ske

igen.

Avsnittet rymmer explikativa inslag. I mening 12 tydliggörs ett orsakssamband med mening 11 ovan i adverbet "därför". Mening 14 kan betraktas som en explikativ sekvens. Förklaringen (genom att Engström stramar upp rutinerna för publicering) föregriper problemet (hur ska tidskriften undvika att samma misstag görs igen?). Avsnittet är bitvis formellt, vilket lexikaliskt märks i passiva verb ("gavs", "stramas upp"), formella och abstrakta substantiv i nominalfraserna ("utformning", "tidskriftens idé", "kunskap och vetande", "våra rutiner för publicering") och formella konjunktioner ("liksom"). Även metatexten i mening 12 reflekterar denna orientering. Engström uttrycker solidaritet med tidskriften i pronomen ("våra") och i en mental process ("beklagar") med kollektiv upplevare ("Jag, liksom förlaget och förlagets ägare"). Processen förstärks av sättsadverbialt "djupt".

Romerna intar en undanskymd plats i texten. Till dem refereras explicit tre gånger ("artikel om Europas romer", "företrädare för romerna i Sverige", "de"), och de individualiseras aldrig. Referensbindningen reflekterar att textens centrum inte utgörs av romer.

Engströms personlighet är heterogen. Han intimiserar genom att framträda som explicit referent i texten, genom att tillsammans med den övriga ledningen för tidskriften fungera som upplevare i mentala processer och genom att låta vardagliga erfarenheter bryta fram. Men det personliga draget kombineras med explikativa textsekvenser och vissa formella stildrag.

"Inget åtal för artikel om romer"

Texten, som publicerades i Dagens Nyheter den 31 oktober, är en notis från TT. JK har beslutat att inte inleda förundersökning mot Illustrerad Vetenskap. Journalisten framträder, precis som brukligt är i notisgenren, som en tämligen saklig nyhetsförmedlare. Textpartiet nedan utgör notisens första halva.

[3] Det blir inget åtal mot tidskriften Illustrerad Vetenskap för den hårt kritiserade artikeln om romer som publicerades tidigare i höstas.

[4] Artikeln innehöll citat som "För romer är det en sport att lura vita" och "När zigenarna tiggat ihop nog med pengar, kastar de kryckorna och lumpkläderna".

[5] Artikeln betecknades som fördomsfull, omdömeslös och ohederlig av Pressombudsmannen, och sju personer anmälde den till justitiekanslern (JK).

I avsnittet introduceras textens alla mänskliga referenter. PO och JK tituleras men nämns aldrig vid namn, och de framstår i den bemärkelsen som institutionella. Romerna individualiseras inte, och de kommer inte till tals. Textens centrala referent är JK, vars röst dominerar textsamspelet nedan.

[6] JK anser dock inte att det handlar om hets mot folkgrupp. [7] Enbart lösryckta citat räcker inte, eftersom resten av artikeln ger en annan och positivare bild av romerna, påpekar JK som dock erkänner att artikeln är svårbedömd.

I mening 6 antyder negationen ("inte") en röst som undrar om artikeln måhända utgör hets mot folkgrupp. Rösten tillrättavisas av JK i en explikativ sekvens. Ur mening 6 kan problemet (varför handlar det inte om hets mot folkgrupp?) läsas, och mening 7 utgör förklaringen (därför att lösryckta citat inte räcker och därför att artikeln också ger en positiv bild). Den avslutande att-bisatsen i mening 7 är en kommentar. De mentala och verbala processerna "anser" och "påpekar" skapar associationer till bedömning och understryker JK:s institutionella karaktär. I det avslutande citatet nedan befästs JK:s institutionella status.

[8] "Vid en samlad bedömning förefaller emellertid avsikten inte ha varit att uttrycka missaktning för romerna, utan snarare att påvisa deras egenart och att förmedla en romantiserad bild av deras sätt att leva", skriver JK.

Meningen är lång och formell. Citatet inleds av ett adverbialt fundament ("Vid en samlad bedömning"), vilket innehåller en formell nominalfras med abstrakt huvudord. Det formella draget förmedlas också av andra nominalfraser ("missaktning för romerna", "deras egenart") och av verb ("förefaller", "uttrycka", "påvisa", "förmedla") och adverb ("emellertid", "snarare").

Utmärkande är JK:s institutionella karaktär. Han framträder som auktoritär expert. Romerna är tillbakaträngda, och journalistens röst präglas av saklighet.

""Sluta att förtala oss romer""

Texten är en debattartikel som publicerades den 9 november i Aftonbladet. Den utgör en reaktion på JK:s beslut om att inte inleda förundersökning mot Illustrerad Vetenskap. Skribenter är två romer, Rosa Taikon och Hans Caldaras. Texten är uppbyggd av argumentativa och explikativa sekvenser, och i textens inledning nedan framträder ett kritiskt textsyfte.

[1] Sluta att förtala oss romer

[2] Vi romer och vårt uppväxande släkte skall inte behöva utsättas för kränkande och rasistiska omdömen utan att lagen ingriper. [3] Senast gällde det en artikel i tidningen Illustrerad Vetenskap där man i en artikel med titeln "Europas Bohemer" skriver saker som: [4] "Zigenarna avskyr att arbeta", [5] "De har som sport att lura de vita genom att tigga för att sedan göra spe av dem de lurat på pengar", [6] "De är smutsiga, deras omgivning ser ut som soptippar" och så vidare.

Skribenterna markerar kritik och sympatier i mening 1 och 2 genom uppmaning i imperativ ("Sluta"), hjälpverb med deontisk modalitet ("skall") och personliga pronomen i plural ("oss romer", "Vi romer", "vårt uppväxande släkte"). Avsnittet omfattar några i viss mån formella och skriftliga nominalfraser ("vårt uppväxande släkte", "kränkande och rasistiska omdömen") och verb ("utsättas", "ingriper"). Textpartiet innehåller emellertid också inslag av vardaglig stil i "man", "skriver saker som" och "och så vidare". Även i avsnittet nedan växelverkar formella och informella stildrag.

[7] Man talar om en hel etnisk kollektiv folkgrupp som en enda stor paria. [8] Inte om enskilda företeelser som kan finnas ute i Europa på grund av den utsatta situation romerna lever i.

[9] I Östeuropa är det fritt fram att bedriva hetsjakt mot romer - och då är det inte så underligt om de för sitt uppehälle tvingas tigga. [10] Och det är myndigheterna som förpassar romerna till sophögarna.

Textpartiet innehåller några i viss mån formella verb ("bedriva", "förpassar"), men också några vardagliga uttryck ("Man", "fritt fram", "till sophögarna"). Avsnittet inbegriper en social analys och är explikativt. Problemen (varför finns det romer ute i Europa som lever på soptippar och tigger?) och förklaringarna (det beror på deras utsatta situation, på myndigheterna och på hetsjakt) vävs in i varandra. I nästa avsnitt framträder Taikons och Caldaras huvudargument.

[11] Att på detta sätt beskriva alla romer som tjuvaktiga lögnare, arbetskygga och smutsiga är ingenting annat än rasism och hets mot folkgrupp.

[12] Statens tillsatta tjänstemän bör behandla detta efter de lagparagrafer som finns för sådana brott.

Argumentet för att Illustrerad Vetenskaps artikel bör behandlas som ett brott är att den generaliserar genom att framställa "alla romer som tjuvaktiga lögnare, arbetskygga och smutsiga". Läsaren hänvisas att göra inferensen att generaliseringen är brottsligt kränkande. Avsnittet innehåller inslag av formell stil genom byråkratisk terminologi i nominalfraser ("Statens tillsatta tjänstemän", "lagparagrafer") och verb ("behandla").

Debattartikeln innehåller en bild som föreställer en bekymrad Rosa Taikon. Jag räknar med att bildtexten, som citeras nedan, inte är skriven av Taikon och Caldaras, utan är redaktionell.

[14] Rosa Taikon är född i ett zigenartält för 74 år sedan. [15] Hon har kämpat och varit med om att förbättra de svenska zigenarnas villkor i Sverige - gett dem bostad, skolgång och hälsovård.

Läsaren kommer nära en människa, en tid och en miljö. Här finns konkretiserande adverbial ("för 74 år sedan", "i ett zigenartält"), och Taikon framstår som en socialt engagerad förkämpe för romernas rättigheter, vilket reflekteras i verben ("har kämpat", "gett").

Två skilda identiteter konstrueras i debatttexten å ena sidan och i bild och bildtext å den andra. Debatttexten präglas av argumentativa och explikativa strukturer och åtminstone bitvis en formell och skriftlig stil. Taikon och Caldaras framträder som utredande experter. I bild och bildtext, som ska tillskrivas redaktionen, står individen Rosa Taikon i centrum, och hon tillskrivs vardagsmänniskans erfarenheter och egenskaper.

Diskussion

Avslutningsvis diskuterar jag de identiteter och sociala relationer som konstrueras i texterna och hur dessa konstruktioner kan tolkas i den sociokulturella praktiken. Hur gestaltas de institutionella aktörerna? De institutionella aktörerna framträder i olika skepnader: PO framställs dels som *expressiv* och dels som *expert*, DO:s informationschef som *pedagogisk expert* och JK som *auktoritär expert*. I nyhetsartikeln i Expressen framträder den expressiva PO. Han gestaltas som en värderande känslomänniska, och identiteten kontrasterar mot den traditionella ombudsmannens. I samma text framträder emellertid vid sidan av den expressiva PO också experten, vars röst präglas av sakligare stil. DO:s informationschef framstår som pedagogisk expert i nyhetsartikeln i Svenska Dagbladet. Han tillrättavisar en implicit fundering om huruvida Illustrerad Vetenskaps artikel blir ett fall för DO. Anföringarna präglas av saklig men inte omständlig stil, utredande inslag och tydligt markerade orsakssamband. I notisen i Dagens Nyheter framträder JK som auktoritär expert. Han nämns varken vid namn eller i personliga pronomen, och hans röst baseras på textnormer, som skapar associationer till auktoritet och expertkunskaper.

De institutionella aktörerna framträder på olika sätt. Ytterpunkterna utgörs av PO och JK. PO:s röst bygger bitvis på textnormer som skapar associationer till vardagsmänniskans erfarenheter, medan JK:s bygger på textnormer som skapar associationer till auktoritet och expertkunskaper. Båda positionerna förekommer i nyhetstexter, varför skillnaden inte kan förklaras av genrekonventioner. En möjlig tolkning är att variationen reflekterar att maktförhållandena och gränserna mellan det offentliga och privata i samhället är oklara (jfr Ledin 1997b). Offentliga institutioner balanserar mellan en traditionell roll, som bygger på auktoritet, och en mer modern, som bygger på solidaritet. Fairclough (1992) ser ett samband mellan att gränserna mellan det privata och offentliga luckras upp och att "conversational discourse" blir vanligare i offentligheten. En annan tolkning är att skillnaden beror på att PO och JK har olika maktpositioner och samhällsfunktioner. JK fattar formella juridiska beslut, vilket påverkar kommunikationssituationen och måhända kan relateras till textutformningarna. Jag vill påminna om att journalisterna, inte PO och JK, styr textutformningen i nyhetstexterna.

Hur framträder de individuella aktörerna? Romer och personer med nära anknytning till romer framträder huvudsakligen på tre sätt. De positioneras som *tillbakaträngda*, *utredande experter* och *vardagliga känslomänniskor*. Den tillbakaträngda positionen är i nyhetstexterna tydligast i artikeln i Expressen och notisen i Dagens Nyheter, där romerna inte individualiseras och inte kommer till tals. Positionen syns också i Lars Engströms debattinlägg i Dagens Nyheter, men här kan den till stor del förklaras av genrekonventioner. Debatterande texter tenderar att generalisera och abstrahera, och det är symptomatiskt att romerna inte individualiseras.

Den utredande experten framträder i Caldaras och Taikons debattartikel i Aftonbladet och i viss mån i nyhetsartikeln i Svenska Dagbladet. I debattartikeln omfattar Caldaras och

Taikons röst explikativa och argumentativa textsekvenser och åtminstone vissa formella och skriftliga stildrag. Textutformningen ansluter till genrekonventionerna. I nyhetsartikeln framträder Gustav Dimitri Friberg i vissa avsnitt som utredande expert. Men i båda texterna trängs den utredande experten med den vardagliga känslomänniskan. I nyhetsartikeln framställs Friberg inte bara som utredande expert, utan också som emotiv med muntlig röst. Och i bildtexten i debattartikeln gestaltas vardagsmänniskan Rosa Taikon. Skillnaden mellan debatttexten, där Taikon och Caldaras själva styr textutformningen, och bild och bildtext, där redaktionen styr, är tydlig. Den vardagliga känslomänniskan dominerar i materialet. Den präglar också Hasse Columbus och Sten-Gunnar Hedin i Aftonbladets nyhetsartikel och Elena Tan Tan och Maya Sanchez i Dagens Nyheters intervju.

Av utredningen *Romer i Sverige - tillsammans i förändring* (1997) framgår att det ofta ges en bild av romer som svaga offer i stället för aktiva aktörer i mötet med myndigheter, att kunskaperna om romerna behöver ökas och att medierna här spelar en stor roll. Texterna i mitt material kan relateras till dessa synpunkter. Två av de institutionella aktörerna, JK och DO:s informationschef, förknippas med formellitet, skriftlighet, utredning och argumentation, egenskaper som skapar associationer till auktoritet, rationalitet och expertkunskaper. Romerna förknippas däremot mestadels med informellitet, muntlighet, narration och känslor, egenskaper som skapar associationer till irrationalitet och vardagsmänniskans erfarenheter. Jag utgår från att texter formar och formas av maktrelationer och sociala förhållanden. En tolkning av identitetskonstruktionerna i materialet är att de bidrar till reproduktionen av en bild av offentliga institutioner som rationella experter och av romerna som irrationella känslomänniskor. Romerna är tveklöst texternas offer. Jag misstänker att framställningarna av romer som offer i mitt material har väsentliga drag gemensamma med andra framställningar av andra aktörer som offer. Det är inte ovanligt att vardagsmänniskor av olika slag får uttala sig som offer i tidningstexter, och ofta talar de då om känslor och upplevelser. En skillnad är att romernas ställning allmänt sett är utsatt.

Hur framträder företrädarna för Vasakronan och Illustrerad Vetenskap? I nyhetsartikeln i Aftonbladet bär Bengt Möller, Vasakronans informationsdirektör, en heterogen personlighet. Hans muntliga röst ingår i en fråga-svar-sekvens, som ger intryck av autentisk dialog. Men Möller framhäver också institutionella värden. Han betonar gemenskap med företaget och företagets goda affärsetik. Möllers personlighet har likheter med Illustrerad Vetenskaps ansvarige utgivare Lars Engströms i dennes debattinlägg i Dagens Nyheter. Engström betonar företaget som kollektiv, viljan att göra bot och tidskriftens goda uppsåt. Hans röst präglas mestadels av explikation och saklighet, men han låter också vardagens erfarenheter bryta fram. Muntliga, personliga och vardagliga inslag är effektiva för att vinna sympatier, medan institutionella, explikativa och sakliga inslag säkrar trovärdigheten, en förutsättning för framgång i fastighetsbranschen och populärvetenskapen.

Hur framträder journalisterna? Roger Fowler (1991) konstaterar att en tidning är en institution och en läsare en individ, och menar att tidningen kan utnyttja en muntlig, informell stil, typisk för individer, för att närma sig läsaren. I vissa av texterna i materialet, i synnerhet i Dagens Nyheters notis och Svenska Dagbladets nyhetsartikel, är muntligheten i journalistens röst svag, och man kan hävda att tidningen framhäver sin institutionella prägel och den hierarki som kommunikationen inbegriper. Men i andra texter är muntligheten i journalistens röst påtaglig. Det gäller särskilt intervjun i Dagens Nyheter och nyhetsartikeln i Aftonbladet, men också nyhetsartikeln i Expressen. En tolkning är att dessa texter skymmer den makt- och kunskapsrelation som kommunikationen inbegriper. Att journalistens röst präglas av större muntlighet i intervjun än i notisen kan förklaras av genrekonventioner. Av större intresse är variationerna inom genrer. Möjligen kan dessa skillnader relateras till konventioner för kvälls- och morgonpress.

Pressens behandling av Vasakronans agerande mot romerna och Illustrerad Vetenskaps artikel om romernas kultur bidrar till att missförhållanden lyfts fram och kan säkert locka

till debatt och väcka sympatier. Men framställningarna av aktörerna är problematiska, och det är viktigt att vara uppmärksam på de funktioner som texterna kan tänkas ha i de sociala sammanhang som de ingår i. Texterna kan ges många tolkningar. Jag har lyft fram några alternativ att begrunda. Men samspelet mellan text och sociokulturell praktik är varken entydigt eller uppenbart.

© [Fredrik Sandblad](#)

Materialförteckning

Aftonbladet

Josefsson, Leif-Åke: "Nej, det här gäller inte zigenare", 01-02-10.
Lindham, Elisabeth: " - Folk skriker åt mig på stan", 01-02-12.
Ohlsson, Per Ola: "'Tidningen hetsar mot oss zigenare'", 01-09-29.
Taikon, Rosa & Caldaras, Hans: "Sluta att förtala oss romer", 01-11-09.

Dagens Nyheter

Cederberg, Irka: "Inlägg/ Illustrerad Vetenskap: 'Ska kränkningar inte beivras?'" , 01-11-04.
Devrim, Mavi: "Trots löfte står romerna utan lokal", 01-03-28.
Ekstrand, Nils-Erik: "Illustrerad vetenskap gör avbön. Vad säger National Geographic?", 01-10-05.
Engström, Lars: "INLÄGG/ 'Ett fel har begåtts'", 01-10-03.
"En illustrerad skandal", 01-10-01.
Hedberg, Annika: "Diskriminering: Anmälningar leder sällan till åtal", 01-02-10.
Hedberg, Annika & Flores, Juan: "Diskriminering: Romer nekas hyra lokal", 01-02-10.
"Inget åtal för artikel om romer", 01-10-31.
Kellberg, Christina: "'Vi syns och hörs för mycket", 01-03-11.
Lambertz, Göran: "INLÄGG/Justitiekanslern", 01-11-06.
"Upprättelse för romerna", 01-05-07.
"Utgivare tar avstånd från artikel", 01-10-02.

Expressen

"Artikel kan vara hets mot folkgrupp", 01-09-22.

Svenska Dagbladet

Billger, Ola: "Romer fick inte hyra av statligt företag", 01-02-10.
Billger, Ola: "Svartmålning av romer i tidskrift för vetenskap", 01-09-22.
"Inget åtal för artikel om romer", 01-10-31.
Nilsson, Sofia: "Romer polisanmäler Bonniers", 01-09-23.
"Tidskrift anmäld för hets mot folkgrupp", 01-09-29.
"Är det skillnad på folk och folk?", 01-11-01.

Litteraturförteckning

Adam, Jean-Michel 1992: *Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*. Paris: Nathan.

Andersson, Lars Gustaf 1999: "Mediepedagogik". I Lars Gustaf Andersson, Magnus Persson & Jan Thavenius (red.), *Skolan och de kulturella förändringarna*. Lund: Studentlitteratur.

Fairclough, Norman 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.

Fairclough, Norman 1995: *Media Discourse*. London: Edward Arnold.

Fowler, Roger 1991: *Language in the news: discourse and ideology in the Press*. London: Routledge.

Frandsen, Finn 1998: "Tekst, sekvens og heterogenitet. Introduktion till Jean-Michel Adams teori om teksttyper". I *Hermes*, 20.

Holmberg, Claes-Göran & Svensson, Jan 1995: "Inledning". I Claes-Göran Holmberg & Jan Svensson (red.), *Medietexter och medietolkningar: läsningar av massmediala texter*. Nora: Nya Doxa.

Hultén, Lars 1993: *Journalistikens villkor: om plikten att informera och lusten att berätta*. Stockholm: Natur och kultur.

Ledin, Per 1995: *Arbetarnes är denna tidning: textförändringar i den tidiga socialdemokratiska pressen*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Ledin, Per 1997a: "Med det nyttiga skola vi söka att förena det angenäma...": text, bild och språklig stil i veckopressens föregångare. Svensk sakprosa 14. Lund: Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk.

Ledin, Per 1997b: "Intertextualitet, smärta och ett mångstämmigt apotek". I Roger Andersson & Patrik Åström (red.), *Till Barbro*. MINS 45. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för nordiska språk.

Ledin, Per 2000: *Veckopressens historia. Del II*. Svensk sakprosa 29. Lund: Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk.

Melin, Lars & Lange, Sven 2000: *Att analysera text. Stilanalys med exempel*. Lund: Studentlitteratur.

Rahm, Henrik 1997: "Vi viker inte en tum": en textanalys av *Dagens Nyheters* bevakning av metallstrejken 1945 och gruvstrejken 1969/70. Svensk sakprosa 8. Lund: Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk.

Romer i Sverige: situationsbeskrivning 1996. Arbetsgruppen SIV - Nordiska zigenarrådet. Norrköping: Statens invandrarverk.

Romer i Sverige - tillsammans i förändring 1997. Departementsserien 1997:49. Stockholm: Fritzes.

Sandblad, Fredrik 2002: *Minoriteter och makt i massmedietexter. Sociala identiteter i tidningstexter om romer*. Magisteruppsats. Nordiska språk. Växjö: Växjö universitet, Institutionen för humaniora.

Svensson, Jan 1995: "Den diskursiva texten". I Claes-Göran Holmberg & Jan Svensson (red.), *Medietexter och medietolkningar: läsningar av massmediala texter*. Nora: Nya Doxa.

Svensson, Jan, Josephson, Olle & Selander, Staffan 1996: *Svensk sakprosa: en projektbeskrivning*. Svensk sakprosa 1. Lund: Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise 1999: *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Bilaga

Tabell. Undersökningsmaterial. (Stjärnmärkta texter analyseras utförligt)

Tidning	Datum	Genre	Fall
Aftonbladet*	01-02-10	Nyhetstext	Vasakronan
Aftonbladet	01-02-12	Nyhetstext	Vasakronan
Aftonbladet	01-09-29	Nyhetstext	Illustrerad Vetenskap
Aftonbladet*	01-11-09	Debatterande text	Illustrerad Vetenskap
Dagens Nyheter	01-02-10	Nyhetstext	Vasakronan
Dagens Nyheter	01-02-10	Nyhetstext	Vasakronan
Dagens Nyheter*	01-03-11	Intervju	Vasakronan
Dagens Nyheter	01-03-28	Nyhetstext	Vasakronan
Dagens Nyheter	01-05-07	Debatterande text	Vasakronan
Dagens Nyheter	01-10-01	Debatterande text	Illustrerad Vetenskap
Dagens Nyheter	01-10-02	Nyhetstext	Illustrerad Vetenskap
Dagens Nyheter*	01-10-03	Debatterande text	Illustrerad Vetenskap
Dagens Nyheter	01-10-05	Debatterande text	Illustrerad Vetenskap
Dagens Nyheter*	01-10-31	Nyhetstext	Illustrerad Vetenskap
Dagens Nyheter	01-11-04	Debatterande text	Illustrerad Vetenskap
Dagens Nyheter	01-11-06	Debatterande text	Illustrerad Vetenskap
Expressen*	01-09-22	Nyhetstext	Illustrerad Vetenskap
Svenska Dagbladet	01-02-10	Nyhetstext	Vasakronan
Svenska Dagbladet	01-09-22	Nyhetstext	Illustrerad Vetenskap
Svenska Dagbladet*	01-09-23	Nyhetstext	Illustrerad Vetenskap
Svenska Dagbladet	01-09-29	Nyhetstext	Illustrerad Vetenskap
Svenska Dagbladet	01-10-31	Nyhetstext	Illustrerad Vetenskap
Svenska Dagbladet	01-11-01	Debatterande text	Illustrerad Vetenskap